

Sygn. akt I CSK 196/09

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 grudnia 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Wojciech Jan Katner

SSN Barbara Myszka

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa – Szefa Wojewódzkiego Sztabu
Wojskowego

przeciwko Z.K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 16 grudnia 2009 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 6 sierpnia 2008 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację
(pkt 2) i rozstrzygającej o kosztach i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego;
poza tym oddala skargę kasacyjną w dalszej części.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 6 czerwca 2007 r., Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda – Skarbu Państwa Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego [...] od wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 24 października 2006 r., oddalającego powództwo przeciwko Z.K. i P. S.A. o zapłatę kwoty 86 630 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu. Żądana kwota stanowiła równowartość świadczeń wypłaconych rodzinie zmarłego żołnierza oraz innym poszkodowanym żołnierzom na podstawie ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą (Dz. U. Nr 83, poz. 760).

Oddalając powództwo Sąd Okręgowy, jak i Apelacyjny przyjęły, że w sprawie nie znajduje zastosowania art. 441 § 3 k.c., z uwagi na charakter świadczeń wypłaconych przez powoda, gdyż są one niezależne od świadczeń przysługujących na podstawie kodeksu cywilnego i dlatego nie podlegają kompensacji ze świadczeniami wynikającymi z przepisów kodeksu cywilnego. W związku z tym, powód spełniając świadczenie wypełnił własne zobowiązanie ciężące na nim z mocy ustawy szczególnej, a nie z tytułu odpowiedzialności za czyn niedozwolony.

W wyniku skargi kasacyjnej powoda Sąd Najwyższy wyrokiem z dnia 4 kwietnia 2008 r., uchylił zaskarżone orzeczenie, w zakresie w jakim została oddalona apelacja w stosunku do Z.K. i w tej części przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 sierpnia 2008 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od Z.K. na rzecz Skarbu Państwa – Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego kwotę 2 190 z ustawowymi odsetkami od dnia 22 maja 2006 r. i oddalił apelację powoda wobec tego pozwanego w dalszej części.

Przytoczył ustalenia Sądu Okręgowego, według których powód wypłacił I.B. i jej córkom D. i M. jednorazowe odszkodowanie łącznie 57 098 zł, czyli średnio na osobę po 19 033 zł z tytułu śmierci męża i ojca, A.T. kwotę 2 190 zł, J.P. kwotę

4 452 zł i S.C. kwotę 22 260 zł tytułem jednorazowych odszkodowań za uszczerbek na zdrowiu. W sumie wypłacił wszystkim poszkodowanym w wypadku kwotę 86 000 zł.

Wyrokiem z dnia 24 czerwca 2003 r. Sądu Rejonowego w P., pozwany Z.K. został skazany za to, że 8 maja 2002 r., w K. nieumyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym w ten sposób, iż kierując samochodem ciężarowym marki „Scania” z naczepą, nie zachował należytych środków ostrożności w czasie wykonywania manewru omijania stojącej na prawym poboczu drogi kolumny samochodów wojskowych, prawidłowo oznakowanych, uderzył w te pojazdy, w wyniku czego M.B. doznał obrażeń skutkujących jego zgonem, a inne osoby: J.P., S.C., W.S. i A.T. doznali obrażeń ciała powodujących rozstrój ich zdrowia powyżej 7 dni i poniżej 6 miesięcy.

Samochód, którym kierował Z.K. był objęty ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej w P. S.A., a sprawca w tym czasie był zatrudniony na podstawie umowy o pracę. Ubezpieczyciel wypłacił z umowy ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych I.B. 15 000 zł, D.B. 20 000, M.B. 20 000 zł oraz przyznał im renty kwartalne po 200 zł. S.C. przyznano 23 000 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz 25 000 zł tytułem odszkodowania, J.P. kwotę 5 342,94 zł za obrażenia ciała.

Pozwany Z.K. nie jest w stanie zapłacić nawet symbolicznej kwoty. Urodzony 2 września 1955 r. J.P., nie pobiera z Wojskowego Biura Emerytalnego żadnych świadczeń w związku z wypadkiem w dniu 8 maja 2002 r. i otrzymuje emeryturę wojskową. S.C. złożył podanie do Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego o skierowanie go ponownie na komisję lekarską, celem ustalenia jego stanu zdrowia związanego z wypadkiem w dniu 8 maja 2002 r. twierdząc, że jego noga wymaga w dalszym ciągu leczenia. Orzeczeniem Terenowej Wojskowej Komisji Lekarskiej z dnia 30 maja 2003 r. S.C. został uznany za niezdolnego do służby wojskowej i pobiera rentę inwalidzką w kwocie 1 530 zł netto.

I.B. pracuje w jednostce wojskowej, jest osobą samotną, wychowuje dwie córki w wieku 19 i 22 lat, które otrzymywały rentę rodzinną po ojcu przyznaną do dnia 31 października 2006 r. w kwotach po 711 zł miesięcznie.

Sąd Apelacyjny, rozpoznając sprawę po raz wtóry ocenił, że apelacja Skarbu Państwa jest uzasadniona tylko w zakresie, w jakim wypłacone przez ubezpieczyciela sprawcy szkody zadośćuczynienie i odszkodowanie na rzecz poszkodowanych nie zaspokoilo w całości należnych roszczeń wobec tego sprawcy, przysługujących im wobec niego na podstawie przepisów kodeksu cywilnego, za zawinione spowodowanie wypadku, które – na innej podstawie prawnej – wypłacił im Skarb Państwa. W okolicznościach sprawy taką niezaspokojoną szkodą (zadośćuczynieniem) jest kwota 2 190 zł wypłacona przez powoda na rzecz A. T., za którą niewątpliwie odpowiedzialny jest pozwany. Podstawą tego roszczenia jest, jego zdaniem, art. 441 § 3 k.c. w zw. z art. 445 § 1 k.c. i art. 444 k.c., a w zakresie należności odsetkowej art. 455 k.c. i art. 481 k.c.

Dalej idące żądanie uznał za nieuzasadnione wobec dokonanych przez ubezpieczyciela wypłat na rzecz poszkodowanych. Kwoty wypłacone w postępowaniu likwidacyjnym odpowiadały, jego zdaniem tym, do których był zobowiązany pozwany na podstawie art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 k.c. i art. 446 k.c., tj. były adekwatne do stopnia krzywdy doznanej przez poszkodowanych oraz pogorszenia ich sytuacji życiowej, przy uwzględnieniu, ze względu na zasady współżycia społecznego, ograniczenia odpowiedzialności pozwanego na podstawie art. 440 k.c.

Odnosząc się do przesądzonego przez Sąd Najwyższy prawa powoda (co do zasady) do regresu na podstawie art. 441 § 3 k.c. wskazał, że górną granicą odpowiedzialności regresowej sprawcy wypadku – poza granicą wypłaty przez inny podmiot (tu powoda) jest to, co byłby on odpowiedzialny świadczyć poszkodowanemu na podstawie przepisów prawa cywilnego. Cechą pozwalającą na zastosowanie art. 441 § 3 k.c. musi być to, że jedna osoba spełnia świadczenie, które w całości lub części obciążało inną. Innymi słowy wypłacone świadczenie przez inną osobę musi być zaliczalne, na poczet zobowiązań odszkodowawczych sprawcy szkody i ma służyć zadośćuczynieniu usprawiedliwionych roszczeń poszkodowanego.

Ocenić zatem należało, czy dokonana przez powoda wypłata mieściła się w ramach (niezaspokojonego) obowiązku sprawcy szkody wobec poszkodowanych,

skoro jej sprawca był objęty ochroną ubezpieczeniową z polisy OC, a ubezpieczyciel dokonał wypłat uzasadnionego odszkodowania zarówno dla powoda, jak i poszkodowanych żołnierzy, za wyjątkiem A. T.

Poza tym wskazując, że sprawca szkody jest osobą ubogą, mającą na utrzymaniu dwoje małoletnich dzieci, przy zarobkach niewiele przekraczających najniższe wynagrodzenie, doszedł do wniosku, że wypłacone przez ubezpieczyciela odszkodowanie było pełnym wykonaniem zobowiązania sprawcy szkody.

Sąd Apelacyjny nie zgodził się z zapatrywaniem, że regres przewidziany na podstawie odpowiednio stosowanego art. 441 § 3 k.c. wykazuje cechy odszkodowania na rzecz Skarbu Państwa, podnosząc że omawiane unormowanie jest zamieszczone wśród przepisów dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej sprawcy czynu niedozwolonego i nie kreuje dalej idącej odpowiedzialności, niż cywilna odpowiedzialność sprawcy, zwłaszcza, że trudno wywodzić związek przyczynowy pomiędzy uszczerbkiem Skarbu Państwa (innej osoby) w związku z dokonaną wypłatą, skoro ta wynika albo ze stosownych ustaw zaopatrzeniowych lub umów, zasilanych składkami lub finansowaniem założonym przez budżet.

Powód w skardze kasacyjnej zaskarżający wyrok Sądu Apelacyjnego w części w jakiej została oddalona jego apelacja w stosunku do Z. D. ponad kwotę 2 190 zł, (pkt 2), wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Podniósł także, że z ostrożności zaskarża także pkt 1 wyroku, gdyż z jego sformułowania może wynikać, że zastępuje on w całości dotychczasową treść pkt 1 wyroku Sądu pierwszej instancji. Skargę kasacyjną oparł na podstawie naruszenia prawa procesowego, tj. art. 398²⁰ k.p.c., oraz na naruszeniu prawa materialnego a to art. 441 § 3 k.c. oraz art. 441 § 3 k.c. w zw. z art. 445 § 1 k.c. i 444 k.c., a także art. 441 § 3 k.c. w zw. z art. 5 ust 1 i art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 1972 r. o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. Nr 53, poz. 342 ze zm.) i w zw. z art. 30 ust 1 ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i

chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. Nr 83, poz. 760).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wprawdzie pojęcie „wykładni prawa” użyte w art. 398²⁰ k.p.c. powinno być rozumiane wąsko tj. jako ustalenie znaczenia przepisów prawa (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2002 r., II CKN 860/00, LEX 75274), niemniej takie właśnie rozumienie tego unormowania daje podstawę do przyjęcia, że Sąd Apelacyjny dopuścił się jego naruszenia w sposób mogący mieć wpływ na wynik sprawy. W wyroku z dnia 4 kwietnia 2008 r., Sąd Najwyższy dokonując wykładni wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów wywiódł, że art. 441 § 3 k.c. ma odpowiednie zastosowanie, gdy Skarb Państwa wypłacił świadczenie odszkodowawcze na podstawie ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r. o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. z 2003 Nr 83, poz. 760).

Wyraźnie stwierdził, że w judykaturze był wielokrotnie analizowany problem stosunku świadczeń należnych z mocy przepisów szczególnych do świadczeń odszkodowawczych należnych na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. W odniesieniu do świadczeń należnych funkcjonariuszom policji w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 października 1997 r., III CZP 34/97 (OSNC 1998, nr 2, poz. 19) przesądzono, że jeżeli Skarb Państwa wypłacił funkcjonariuszowi Policji odszkodowanie za szkodę powstałą w wyniku wypadku pozostającego w związku z pełnieniem służby, a będącego jednocześnie wypadkiem powodującym szkodę wynikłą z ruchu pojazdu mechanicznego, to służy mu roszczenie do sprawcy wypadku o zwrot równowartości wypłaconych świadczeń.

Wyraził pogląd, że zasada zaprezentowana w uchwale powinna znaleźć zastosowanie w odniesieniu do sytuacji, kiedy szkodę w związku z pełnieniem służby poniósł żołnierz, brak bowiem racjonalnych argumentów pozwalających na odmienne traktowanie świadczeń należnych na podstawie przepisów szczególnych funkcjonariuszom policji i żołnierzom. Z wykładni tej wynika, że regres przewidziany na podstawie odpowiednio stosowanego art. 441 § 3 k.c., obejmuje zwrot

równowartości wypłaconych świadczeń na podstawie ustawy z dnia 11 kwietnia 2003 r., o świadczeniach odszkodowawczych przysługujących w razie wypadków i chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą wojskową i ustawy z dnia 17 grudnia 1972 r., o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób zawodowych pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. Nr 53, poz. 342).

Zastosowana przez Sąd Apelacyjny wykładnia art. 441 § 3 k.c. jest sprzeczna z tym przedstawionym wyżej, wiążącym w tej sprawie stanowiskiem Sądu Najwyższego, skoro wyłożył on go w ten sposób, że górną granicą odpowiedzialności regresowej sprawcy szkody jest kwota do wysokości której, byłby on obowiązany świadczyć odszkodowanie na podstawie przepisów kodeksu cywilnego. Przyjęta interpretacja art. 441 § 3 k.c. w poprzednim wyroku z dnia 4 kwietnia 2008 r., jest tożsama – wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego – z wykładnią jaką zaprezentował Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 27 marca 2008 r. (III CZP 13/08, OSNC 2009, Nr 5, poz. 67).

Wykazanie zasadności podstawy naruszenia prawa procesowego zwalniało Sąd Najwyższy od obowiązku rozważenia zarzutów materialnych (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1997 r., II CKN 60/97, OSNC 1997, nr 9, poz. 127), i obligowało uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).